ximam, quæ ſunt opera ſupernaturalia, licèt neque ſint diſpoſitiones phyſicæ, ſed morales. Ad 2. concedimus, intellectum habere virtutem activam completam in ordine ſuo, negamus tamen concurſum naturalem eſſe ad viſionem beatificam, quia adhuc ſecundum unam opinionem intrinſecè petit compleri per modum principii, & ex parte Dei requiritur præſentia objectiva, qui concurſus licèt ſit in genere cauſæ efficientis, non tamen eſt quatenus cauſa prima, & univerſalis, alioquin eodem modo cum omnibus cauſis concurreret, ſed ut cauſa ſpecialiter concurrens ad ſui aſſimilationem intentionaliter, & hinc eſt, quod nequit dici naturalis.

136 Secundò ad idem, ſequeretur, formicam habere potentiam ferendi quodlibet pondus in infinitum, & calorem ut unum habere potentiam producendi calorem in infinitum intenſum, quia iſti effectus habent proportionem cum cauſa, ergo iſta potentia eſſet infinita, per regulam Scoticam ſupra aſſignatam: ſi poſſe producere plura dicit perfectionem, ergo poſſe producere infinita, infinitam dicet perfectionem. Tum ſecundò, quia potentia naturalis ex ſe non poteſt, niſi in actus naturales, ergo nequit eſſe ad actus ſupernaturales, & ſuperiores ſe. Nec refert, valere antecedens de cauſa naturali proxima, non remota; non valet, quia tunc principium completum conſtabit ex naturali, & ſupernaturali cauſa, & effectus totus erit ſupernaturalis, quod eſt falſum, nam ſic nihil erit in effectu, quod à naturali principio poſſit produci. Tum tertio, quia ſi intellectus verbi gratia, elevatur ad productionem intellectionis, ergo etiam ad productionem gratiæ.

Reſpond. ad 1. concedendo primam, negando ſecundam ſequelam, ad prob. dicimus, regulam illam valere, quando pluralitas effectuum arguit majorem virtutem, modò quia effectus non excedit ſaltem ſecundùm analogiam, latitudinem objecti illius potentiæ, poteſt eadem cauſa concurrere per eandem virtutem, quia totus exceſſus tribueretur Deo ſpecialiter concurrenti; quemadmodum quia ad producendas plures intellectiones ſucceſſivè non requiritur major virtus in intellectu, ita nec ad producendas plures in infinitum ſucceſſivè; at contra Adverſarios currit argumentum, quia poſſe producere quamlibet rem etiam partialiter, arguit diſtinctam virtutem, & alterius rationis in cauſa propter improportionem effectuum cum illa. Ad ſecundum dicimus ut ibi, cùm impugnatur, reſpondemus, effectum ideò ſupernaturalem dici, quia nequit totaliter à principio naturali, quod remotum eſt, & inchoatum, produci, ideòque poſtulans compleri ſupernaturaliter, non dicitur tamen ſupernaturalis, quia ſit totaliter improportionatus activitati potentiæ etiam remotæ, dicitur etiam totus ſupernaturalis, quia denominatio ſumitur à nobiliori agente, & eſt à potentia nativa, non nuda, ſed elevata. Ad tertium negatur paritas, nam ex dictis, inter cauſam elevatam, & effectum productum debet aliqua peculiaris proportio reperiri, qua effectus non petat ab alia cauſa ſecunda produci, & hinc eſt, quod intellectus poteſt ad viſionem Dei concurrere, non verò ad gratiam.

137 Tertiò ex Caraffa, vel talis potentia inchoata completur, aliquid in ſe recipiendo phyſicè, vel nihil recipiendo, non primum, ut concedunt ponentes potentiam obedientialem; ſi ſecundum, ergo ſicuti creaturæ ante imperium divinum vires non habebant ad operandum, nec poſtea. Tum 2. quia naturale nequit dici ſupernaturale incompletè, quia ſunt diverſi ordinis, ſed hæc potentia obedientialis activa eſt ipſum eſſe naturale creaturarum, ergo hæc potentia non erit ſupernaturalis incompleta. Tum 3. quia modus operandi ſequitur modum eſſendi, ergo ſi eſſe creaturarum eſt naturale, etiam modus operandi talis erit, ergo propria virtute non poterit creatura effectum ſupernaturalem attingere. Tum quarto quia ſuperius non continetur in inferiori neque completè, neque incompletè, ergo effectus ſupernaturalis non poterit ullo modo in potentia naturali contineri. Tum quinto habitus ſupernaturales dantur ad ſimpliciter operandum, ergo non præſupponunt potentiam activam in cauſa. Tandem quia obedientia dicit ſubjectionem ſuperiori, ſubjici verò eſt pati, non agere, ergo implicat dari potentiam obedientialem activam.

Reſpond. utroque modo poſſe compleri, nec ſequitur, ante completionem non habere potentiam, imò totum oppoſitum deducitur. Ad 2. naturale, & ſupernaturale ſecundum ſubſtantiam ſunt diverſi ordinis, at ſupernaturale ſolummodo extrinſecè, & terminativè poteſt eſſe ordinis naturalis, ſicut potentia obedientialis paſſiva intrinſecè eſt entitas ordinis naturalis, quia dicit animæ verbi gratia entitatem, ſed poteſt dici ſupernaturalis extrinſecè, & in ordine ad formam recipiendam, quæ eſt ordinis ſupernaturalis, idem de potentia activa obedientiali dicendum. Ad 3. dicimus, potentiam obedientialem ut elevatam eſſe aliquo modo ordinis ſupernaturalis, ut ſufficienter ex parte ſua poſſit concurrere ad effectum ſupernaturalem ſecundum ſubſtantiam, & hæc eſt ratio, cur ſupra diximus, debere potentiam intrinſecè compleri in ratione principii, ut poſſit ſupernaturaliter operari. Ad 4. per idem, quod continetur in potentia ut elevata; vel melius, negando ſupernaturale non poſſe aliquo modo contineri in aliquo ente naturalis ordinis, neque omne ſupernaturale ex 3. diſt. 13. quæſt. 1. K. eſt perfectius, & ſuperius quolibet ente naturali, qualis eſt ſubſtantia, & potentia vitalis ex 2. diſt. 16. Ad 5. diximus, dari habitus ſupernaturales ad ſimpliciter ſupernaturaliter operandum, non tamen ad ſimpliciter operandum vitaliter. Ad ſextum concedimus, rationem obedientiæ dicere ſubjectionem, & quandam paſſionem ab imperio voluntatis, quæ ſit denominatio quædam extrinſeca, non ſequitur tamen, quin intrinſecè poſſit eſſe activa, ſicut ſervus poteſt imperari ad agendum per virtutem, non ex imperio receptam, ſed innatam, ſic potentiæ aliæ à voluntate non dicuntur ſimpliciter paſſivæ, eo quia voluntati ſubordinantur, ſed verè ſunt activæ.

138 Quarto ex Cartagena; Tum quia ſi daretur hæc potentia innata, concurſus illi erit debitus, & ſic naturaliter, non ſupernaturaliter operaretur; ſequela probatur, quia omnis potentia activa exigit actum habere modo ſibi poſſibili, & appetit illum, ad quem ut ad finem ordinatur, ergo naturaliter appetit auxilium neceſſarium, ſine quo haberi nequit ille actus, ergo tale auxilium, ſeu concurſus erit illi debitus, cùm natura ſolum exigat id, quod ei naturaliter debetur; Tum ſecundò, quia hæc potentia intrinſecè ſupernaturalis erit, quod implicat, probatur ſequela, quia intrinſecum ordinem dicit ad actus ſupernaturales, ad objectum ſupernaturale, & ad concurſum ſupernaturalem, à quibus omnibus potentia habet ſpecificari; unde Deus ut hos actus, & concurſum reſpicit, dicitur agens ſupernaturale; ſecundo, quia ſi hæc potentia eſſet qualitas quædam, eſſet ſupernaturalis, ergo hæc potentia innata erit ſupernaturalis intrinſecè; tertiò, quia ſi eſſet naturalis, aliquando ſaltem naturaliter deberet operari, quia modus operandi ſequitur modum eſſendi; quartò quia non poteſt intelligi, cur natura tribuat vim producendi effectus excedentes totam facultatem non ſolùm naturæ creatæ, ſed ipſius Dei authoris naturalis, ut naturalis eſt præciſè. Tum 3. quia naturaliter potentia iſta concurreret ad actus ſupernaturales, quia nil connaturalius eſt alicui potentiæ, quàm attingere ſuum actum eo modo, quo ab ipſa ſecundùm ſuam naturam attingibilis eſt.

Ante ſolutionem priùs eſſet quærendum ab iſto Doct. an ſuſtineat cum Scoto in 4. diſt. 49. quæſt. 11. intellectum habere potentiam activam innatam ad viſionem beatificam, ſi ipſam admittit, quod facere debet, ut Scoticè loquatur, tenetur quoque omnibus iſtis rationibus reſpondere; quod enim vocetur potentia iſta obedientialis, vel non, parum refert, quia rationes adductæ non impugnant hunc terminum obedientialitatis, ſed activitatem potentiæ erga ſupernaturales actus, quapropter dicimus. Ad primum concedendo, naturam habere inclinationem activam ad illos actus, quia habet potentiam activam, maximè quando actus perficit ipſam naturam, ut eſt viſio beatifica, dicit etiam ordinem ad auxilium neceſſarium, negamus tamen, illud debitum eſſe ex communi lege; neque eſt verum, naturæ eſſe debitum, quicquid appetit, appetit enim beatitudinem, quæ tamen non debetur illi ex communi lege; unde debitum auxilii petendum eſt, quando in natura datur vis ſufficiens vel ad totum effectum, vel ad diſpoſitionem præviam, ad quam naturaliter effectus ſequatur, ut diximus in concluſionis probatione.

139 Ad ſecundum negamus, talem potentiam eſſe intrinſecè ſupernaturalem, ad primam probat. concedimus anteced. negamus conſeq. ſolum enim ſequitur, eſſe extrinſecè, terminativè, & objectivè ſupernaturalem, non intrinſecè, ad quod requiritur; ut ſit entitas tranſcendens omnem ordinem naturæ; ſicut nec potentia activa remota intellectus ad viſionem beatificam, neque potentia obedientialis paſſiva, eſto talem ordinem a actus ſupernaturales dicant, ſunt intrinſecè ſupernaturales. Neque diſparitas à Cartag. aſſignata valet, ſcilicet, quod potentia paſſiva primariò reſpicit actum receptibilem, ſub quo clauduntur actus tam naturales, quam ſupernaturales, & ideò non habet ſpecificari primariò ab aliquo ſupernaturali; Idem enim poſſumus dicere de iſta potentia activa, quod videlicèt reſpiciat primariò ens producibile ab ipſa, ſub quo claudatur tam ens naturale cum auxilio naturali, quam ſupernaturale cum auxilio ſupernaturali, maximè quia non ponimus hanc potentiam in quolibet ad quodlibet. Deus quoque dicitur agens ſupernaturale, vel naturale, non quia modò habeat entitatem naturalem, modo ſupernaturalem, ſed extrinſecè, quatenus operatur juxta leges naturæ, vel ſupra illas, intrinſecè tamen eſt quædam entitas infinita tranſcendens quoſcunque limites; Ad ſecundam probationem, illa qualitas eſſet ſupernaturalis intrinſecè, quia nullo modo debita entibus naturalibus, non ſic iſta potentia, quæ eſt eadem entitas cauſæ ſecundæ, ſicut ſi potentia obedientialis paſſiva eſſet quædam qualitas à Deo infuſa, ut innuunt Conimb. eſſet intrinſecè ſupernaturalis, non tamen ſequitur modo hanc potentiam paſſivam eſſe intrinſecè ſupernaturalem, quia eſt eadem entitas rei; Ad tertiam probationem, dicimus, aliquando naturaliter operari, idem enim intellectus eſt qui intelligit creaturas, & Deum, diverſimodè tamen, ſic potentia paſſiva obedientialis, cùm ſit natura rei, deberet recipere aliquod naturale, & tunc eſt, quando reſpicit agens creatum; licèt reduplicativè loquendo, ut obedientialis, tam activa, quam paſſiva reſpiciant ſemper aliquod ſupernaturale; Ad quartam probationem reſpondemus, naturam talem facultatem rei tribuere, eo ipſo quod dat illi talem entitatem, quæ productiva eſt proximè effectus naturalis, & remotè effectus ſupernaturalis habentis proportionem cum illo, & debet hoc percipere Cartagena, ſicut percipit, intellectum habere potentiam activam, & paſſivam obedientialem ad viſionem Dei tranſcendentem limites non ſolùm naturæ creatæ, ſed etiam ipſius Dei, ut eſt auctor naturæ.

Ad tertium dicimus, concludere tantum, potentiam illam naturaliter concurrere, prout naturale opponitur violento, non

verò ſupernaturali, quia concurrit ut elevata per aliquod ſupernaturale, vel extrinſecum, vel intrinſecum, quod probabilius eſt ex dictis in fine probationis concl. Alias rationes adductas à Thomiſt. & Scotiſt. omittimus, quia vel ex dictis ſolvi poſſunt, vel faciunt contra ſententiam admittentem iſtam potentiam in quolibet ad quodlibet. Similiter, quæ adducit Suarez ad probandum, hanc potentiam inſtrumentalem eſſe non principalem, ex dictis quæſt. 5. ſolvuntur, confundit enim cauſam principalem cum cauſa adæquata, & totali, & cauſam inſtrumentalem cum cauſa principali partiali, inadæquata, & inſufficienti, unde eſt quæſtio de nomine.

140 Quintò arguit Hurt. probando, hanc potentiam eſſe in quolibet ad quodlibet, adeſt per nos in intellectu potentia aliqua ad actum ſupernaturalem viſionis Dei, ergo in igne, verbi gr. ad producendam aquam, & ſic de aliis; Probat conſequentiam, quia major improportio reperitur inter intellectum, & viſionem Dei, cùm intellectus ſit naturalis ordinis, viſio verò ſupernaturalis, quam inter ignem, & aquam, quæ omnia ſunt ejuſdem ordinis, ergo ſi poteſt per Dei potentiam tolli illa improportio, multò magis iſta.

Reſp. argumentum retorqueri poſſe quoad potentias vitales, nam major improportio eſt inter ignem, & aquam, quam inter viſum, & auditionem, cum iſta conveniant in vitalitate, ergo ſi per ſeipſum, hæc improportio nequit à Deo tolli, nec illa, vel ambæ poterunt auferri, quare dicimus, majorem proportionem eſſe inter intellectum, & viſionem Dei, quia adeſt improportio potentiæ proximæ tantum, non remotæ, quia viſio petit ab intellectu produci, & habet aliquam analogiam cum effectu ab intellectu naturaliter producibili, ſcilicet, cum alia intellectione, at inter ignem, & aquam adeſt improportio quoad potentiam proximam, & remotam, quia nec aqua petit ab igne produci, nec aliquam analogiam habet cum igne, immò repugnantiam. Quòd verò ſint ejuſdem ordinis, parum refert, quia non debet attendi proportio ordinis, & entitatis ex Scoto 4. d. 49. quæſt. 11. B. & C. & 1. diſt. 3. quæſt. 3. §. *Congruentia*, *&c.* inter cauſam, & effectum, ſed proportio activi ad paſſivum, & producentis ad productum explicata, quæ potius eſt inter diſſimilia, quam inter ſimilia, imò addimus, quod ſi aqua ab igne produceretur per potentiam obedientialem activam, aqua iſta erit effectus, & ſi non quo ad ſubſtantiam, ſaltem quo ad modum, ordinis ſupernaturalis, & ſic ſemper erit major improportio inter hæc duo, quam inter illa.

141 Contra inſtat, talis proportio, quæ eſt inter intellectum, & viſionem, erit vitalitas in utroque reperta, ſed vitalitas viſionis ex ſe ſupernaturalis eſt vitalitas autem intellectus eſt naturalis, ergo adhuc improportionaretur quoad proportionem aſſignatam. Tum quia Deus multa facit, quæ non exiguntur à natura, accidentia enim petunt effici, & conſervari in ſubſtantia, & tamen Deus oppoſitum poteſt facere, ergo ex hoc, quod unus effectus petat ab una cauſa produci, non debemus implicantiam arguere, ſi ab alia cauſa produceretur.

Reſp. proportionem non ſolùm in vitalitate conſiſtere, ſed etjam in entitate ipſius viſionis, quæ proportionata eſt intellectui in ratione potentiæ non proximæ, ſed remotæ, non enim ponimus, intellectum tantum concurrere ad rationem genericam, habitum vero ſupernaturalem, vel objectum ad rationem ſpecificam, cum dicitur, talem entitatem eſſe ſupernaturalem reſpectu intellectus, verum eſt in ratione potentiæ proximæ, at in ratione potentiæ remotæ poſſet dici aliquo modo naturalis, quatenus intellectus habet potentiam activam inchoatam, & innatam ad illam viſionem, tum quia non requiritur proportio in entitate, aliter ut ait Doctor cit. materia, & forma, quia ſunt valdè inter ſe diſſimilia in entitate, non poſſent proportionari ad conſtituendum unum per ſe in ratione actus, & potentiæ; Ad confirmationem concedimus, ex hoc ſolum, quod unus effectus petat ab una cauſa produci, non debere concludi implicantiam, ſi ab alia produceretur, neque id nos aſſerimus, ſed implicantiam colligimus, vel ex contrarietate, vel quia ſi daretur ad unum effectum diſparatum, & improportionatum, debere ad quodlibet dari, & ſic quodlibet agens eſſet virtutis infinitæ; ex illa verò exigentia tantum colligimus, dari in aliquo potentiam obedientialem activam, & concluſionem affirmativam particularem deducimus; non verò concluſionem negantem iſtam potentiam in aliis rebus, ſed hanc inferimus ex abſurdo, quod ſequeretur, & ex contrarietate.

142 Sextò ex eodem; Deus eſt improportionatum objectum per cognitionem intuitivam noſtri intellectus, ita ut extra ſuum objectum connaturale omninò ſit, ergo ſi poteſt intellectus vagari extra ſuam ſphæram cognoſcendo intuitivè Deum per elevationem, multo magis aliæ res, quæ non dicunt ordinem potentiæ vitalis ad ſuos effectus, ſicut intellectus.

Reſpond. negando aſſumptum, proportionatum enim objectum intellectus nobis eſt ens ut ens, etiam ſi de objecto attingentiæ loquamur, quia ſicut Deus eſt objectum inclinationis. ita etiam attingentiæ, cum hac differentia, quod dicitur objectum naturalis inclinationis, quia viſio eſt juxta propenſionem naturæ intellectualis, non tamen dicitur objectum naturalis attingentiæ, quia ſic ſolum ens finitum eſt objectum, ſed eſt objectum liberæ attingentiæ. Unde advertendum, quod naturalitas, & liberalitas attingentiæ non ſe tenent ex parte potentiæ, quia hæc habet naturalem, ſeu innatam potentiam in ordine ſuo ad attingendum ipſum Deum, ſed ſe tenent ex parte objecti, quatenus liberè, vel naturaliter movent noſtram potentiam, ideoque cùm Deus ſit objectum liberum, itaut, ſi vult, videtur, ſi non vult, non videtur; hinc eſt, quod non eſt in noſtra poteſtate præſentia Dei objectiva, quæ requiritur ad elicitionem viſionis, & hoc eſt verum, ſi teneamus, potentiam non debere neceſſariò elevari intrinſecè per modum principii; at ſi hanc neceſſitatem aſſeramus, tunc non ſolùm Deus non erit objectum naturalis attingentiæ, quia liberè movet, verum etiam quia potentia inſufficiens eſt abſque elevatione; quomodocumque tamen dicatur; ſemper antecedens aſſumptum eſt falſum, ſi abſolute ſine limitatione ſumatur, quomodo facit Hurt. & quomodo eſſet accipiendum, ut noſtram concluſionem poſſet urgere.

QUÆSTIO VII.

De cauſa Ideali, ſeu exemplari.

143 DE Ideis diſertè agunt P. Sghemma digreſſ. 14. & P. Vulpes 1. part. diſp. 29. ideſt pauca de ipſis tangemus. Idea igitur eſt nomen Græcum derivatum ab *ido*, quod eſt video, & latinè ſonat, idem ſonat exemplar, forma, ratio, ſecundùm D. Aug. lib. 83. qq. quæſt. 46. non quidem forma illa, quæ ut pars conſtituit compoſitum, ſed quæ eſt exemplar, ad cujus ſimilitudinem artifex operatur. Dividitur communiter ex Scoto 4. diſt. 50. q. 3. D. in externum, & internum exemplar, primum eſt, quod ſibi ante oculos proponit artifex, ut ad ejus ſimilitudinem aliquid efficiat, ut pictura, ad cujus ſimilitudinem illam inſpiciendo pictor depingit; ſecundum eſt idolum illud, & exemplar, quod in mente artifex ſibi efformat, ut ad illius ſimilitudinem ad extra aliquid efficiat; & de iſto propriè eſt ſermo in præſentia, quia hoc ſemper eſt neceſſarium ad actionem artificis, non illud. Definitur tamen idea, quòd ſit *ratio in mente artificis, ſecundùm quam aliquid eſt formabile ad extra ſecundùm propriam rationem ejus*, ita poteſt colligi ex definitione ideæ divinæ, quam tradit Doct. in 1. d. 35. I. ex D. Aug. cit. dicitur *ratio*, quia artifex operando rationabiliter agit, quia habet rationem, ſecundum quam format, dicitur *in mente artificis* ad differentiam exemplaris externi, quod non ſemper eſt neceſſarium ad opus; dicitur *ſecundum quam aliquid, &c.* ut explicetur formalitas cauſæ idealis, quæ conſiſtit in reſpectu ſimilitudinis, & imitabilitatis ad opus cauſatum ab artifice ad ejus ſimilitudinem. Ex qua definitione colligitur, ideas ſolum in agente intellectuali reperiri, ut ſunt Deus, & Angeli, & homines, eo quia idea vel eſt cognitio, vel res cognita, qua inſpecta, agens intendit ſimilitudinem exprimere in opere externo, modo quæ nullam habent cognitionem, non poſſunt ita operari, bruta verò, etſi cognoſcant, imperfectè tamen cognoſcunt, quia non apprehendunt diſtinctè ea omnia, quę ſunt neceſſaria ad effectionem rei ideatæ, nec intuentur in actuali actione idolum internum, ſed re confusè apprehenſa, ſtatim ex impetu naturæ agunt, & eodem modo ſemper operantur, ſive prius ſimile opus effecerint, ſive non: quod non evenit in agente per intellectum, qui perfectè apprehendit effectum, quem intendit producere, modum, quo produci debet, & media ſumit neceſſaria propter illum, immò eligit potiora; in hoc igitur (niſi velimus extendere nomen ideæ) propriè ratio idealis cauſæ reperitur. De qua duo videbimus, primum, quodnam ſit illud, quod relationem ideæ fundat; cùm enim in intellectu ſint duo, conceptus formalis, quæ eſt cognitio; & ſpecies expreſſa, alter eſt conceptus objectivus, & eſt res cognita per intellectum, dubitatur, an idea ſit conceptus formalis, vel objectivus; ſecundum eſt, ad quod genus cauſæ reducatur idea; loquimur autem præcipuè de idea creata; & obiter aliqua de divina dicemus.

144 Quoad 1. eſt Thomiſtarum opinio, ideam in conceptu formali, non objectivo conſiſtere, quam etiam ſequuntur Fonſ. 7. Metaph. cap. 8. quæſt. 2. ſect. 2. Suarez diſput. 25. ſect. 1. citans Alenſ. D. Bon. Capr. & alios, item Ruvius 2. Phyſ. tract. 6. q. 2. & ex noſtratibus. Bonet. 2. Phyſ. cap. 8. Herrera 1. diſput. 16. quæſt. 1. Smiſinch. tract. 3. diſp. 2. quæſt. 7. addens, conceptum objectivum prout rem cognitam externam ſignificat, dici quoque ideam, non vero conceptum objectivum internum in creatis, licèt in divinis utrumque conceptum ideam eſſe determinet; at Vaſquez 1. part. diſput. 72. putat, ideam in divinis eſſe conceptum formalem, in creatis conceptum objectivum. Ex alia parte Scotus in 1. diſt. 35. rationem ideæ propriè tribuit objectivo conceptui, maximè in creatis, quam ſequuntur omnes Scotiſtæ, Tatar. Lich. Vig. eadem diſt. Baſſ. diſt. 36. quæſt. 2. Vulpes cit. art. 6. Nolanus in ſua Pinacotheca qu. ult. Sghemma cit. quæſt. 3. Fuentes 2. Phyſ. quæſt. 8. diff. 2. item Ocham, Gabr. Aliacenſis 1. diſt. 35. Dur. Ric. Ægid. diſt. 36. Ferrar. 1. contra Gentes c. 54. Sueſſ. 1. de An. com. 8. Conimbr. 2. Phyſ. cap. 7. quæſt. 3. Averſa quæſt. 15. ſect. 3. Vaſq. cit. quo ad creatas ideas licèt ſit aliqua controverſia inter iſtos Doctores, an ſcilicet debeat eſſe conceptus objectivus ejuſdem rei faciendæ, an alterius diſtinctæ, ſed ſimilis. Amicus tract. 12. quæſt. 13. diſt. 2. omnes opiniones amplectitur, quamvis in primam magis inclinet.

Quoad 2. aliqui negant, eſſe cauſam; Platonici, affirmant, eſſe cauſam diſtinctum genus ab aliis conſtituentem, ſequuntur Sim-

plex. 2. Phyſ. com. 68. Tol. quæſt. 7. & alii. Peripatetici verò ad unum ex quatuor generibus reducunt, ſed diſcrepant inter ſe, nam Alii ad cauſam finalem, ita Vicomer. 2. Phyſ. Alii ad formalem, non intrinſecam, ſed extrinſecam, ut Alber. 1. diſt. 20. quæſt. 1. Cajet. 1. p. quæſt. 6. artic. 4. & quæſt. 44. art. 3. Arg. 1. diſt. 45. art. 2. Fonſ. 1. Metaph. cap. 7. q. 1. ſect. 5. Franc. de Raconis q. de cauſa exempl. p. 3. Conimbr. 2. Phyſ. cap. 7. quæſt. 4. Scotus verò diſt. 36. q. 1. B. & d. 2. q. 7. X. ad genus cauſæ efficientis reducit, quem ſequuntur omnes Scotiſtæ, inſuper Suar. Ruvius, Averſa cit. eſtque communiter apud Doctores.

ARTICULUS I.

Oſtenditur, ideam eſſe propriè conceptum objectivum.

145 Dicimus, propriè loquendo, rationem ideæ conceptui objectivo convenire, quamvis aliquo modo etiam formali adoptetur, ita Doctor citat. & prob. primò ex D. Aug. lib. 83. qq. quæſt. 6. ubi loquens de divinis ideis ait. *Si quidem tanta vis in ideis conſtituitur, ut niſi eis intellectis ſapiens eſſe nemo poſſit*, item quod ſint *formæ æternæ, incommutabiles in mente divina*; & 5. Confeſſ. de eiſdem loquens, ait, *Beatus eſt, qui te, & illa novit, nec propter illa beatior*; ergo per D. Aug. ſi ideæ in Deo multiplicantur, & ad objectum beatitudinis non ſpectant, ſequitur, eſſe non conceptum formalem, ſed objectivum, ſcilicet creaturas cognitas. Ariſtot. etiam 7. Metaph. 23. & 30. ait, ſanitatem extra fieri ex ſanitate intra, & domum extra è domo intra, & ne aliquis putaret, per ſanitatem intra intelligere aliquid ſubjectivè in intellectu exiſtens, puta conceptum formalem, ſed intelligere aliquod objectivè in ipſo exiſtens, ait in text. 23. *Ab arte autem fiunt, quorum forma in anima; formam autem dico ipſum, quod quidem erat eſſe uniuſcujuſque*, & infra, *Quare quodammodo ex ſanitate ſanitatem accidit fieri, & domum ex domo, quæ ſine materia eam, quæ habet materiam, dico autem ſubſtantiam abſque materia quod quid erat eſſe.* Tandem accedit authoritas Platonis, aut Socratis, nam termini id propriè ſignificat, ad quod ſignificandum a primo inſtitutore ſunt impoſiti, quia ad placitum, non naturaliter ſignificant, primus inventor ideæ fuit Plato, vel Socrates, & uterque impoſuit hoc nomen ad ſignificandum, non quidem cognitionem, ſed rerum quidditates.

Secundò probatur idem ratione. Tum quia idea eſt id, cui agens, dum operatur, intendit aſſimilare ſuum opus, ſed agens intendit aſſimilarę effectum, non ſuæ cognitionis, ſed rei cognitæ, architectus enim intendit aſſimilare domum externam, non ſuæ cognitioni, ſed domui, quam mente concepit. Tum quia idea eſt, ad quod aſpiciens agens operatur, quod non ſolum externo exemplari convenit, ut ait Amicus, ſed etiam interno, quia iſtud, quod eſt directivum, & regulativum actionis agentis, concurrit ad effectum, quatenus ad ipſius ſimilitudinem, & imitationem fit, ergo debet cognoſci, aliter ſi nullo modo cognoſci deberet, poſſet etiam in brutis, & inanimatis boni ratio ideæ, ſed agens in agendo, non cognitionem ſuam, ſed rem conceptam aſpicit, ergo res concepta, non cognitio, erit idea, hæc minor probatur, quia cognitio cognoſcitur cognitione reflexa, non directa, ſed quilibet artifex experitur, non habere talem reflexam cognitionem, immò ſi nec poſſet habere, dummodo perfectè cognoſcat rem faciendam, perfectè operabitur. Tum quia artifex comparat in agendo ſuum effectum cum idea, quia ab ipſa regulatur, & dirigitur in actione, & utitur idea ad commenſurandam, & definiendam formam, quam intendit effectui præbere, & nequit hoc facere, niſi comparando effectum cum idea, ſed non comparat cum conceptu formali, ſed cum objectivo, quia artifex comparando, ſic dicit, domus, quam facere volebam, non erat tam ampla, erat quadrata, habebat tot feneſtras, tot cubicula, &c. ſed eſſe quadratum, amplum, habere feneſtras, cubicula, &c. non convenit conceptui formali, ſed objectivo, ergo, &c.

145 Reſpond. Suarez, cognitionem eſſe ſimilem effectui, non realiter, ſed intentionaliter, & cognoſci, ſeu aſpici ab artifice, non cognitione reflexa formali ſemper; ſed aliquando, ſemper autem cognitione reflexa virtuali, quia quælibet cognitio eſt aliquo modo cognoſcitiva ſui ipſius, & ſupra ſeipſam quaſi reflexiva, hinc in Deo intellectio divina, quæ eſt conceptus formalis, non alio actu diſtincto cognoſcitur, ſed ſeipſa; & hoc ſufficit ad rationem ideæ.

Sed manet exploſa ex dictis hæc reſponſio: nam ſimilitudo illa intentionalis nil aliud eſt, quam repræſentatio effectus, ſed agens non intendit aſſimilare effectum ſuæ repręſentationi, ſed domui repręſentatæ, ut probatum eſt, comparat enim effectum cum re cognita, & agit juxta omnia in ipſa re præconcepta, unde a re præconcepta regulatur in ratione exemplaris. Nec cognitio illa virtualiter reflexiva aliquid valet ad rationem ideæ, quia idea debet eſſe explicitè cognita ut Quod, non ut Quo, nam effectus illi comparatur, comparatio autem, cum ſit quidam actus collativus, debet habere duo objecta cognita ut Quæ; ſed ſolum ſufficit, ut objectum cognoſcatur, non cognitio, ergo reflexio ſupra cognitionem parum facit ad rationem ideæ, unde licet in Deo talis reflexio reperiatur, non tamen inſervit ad rationem ideæ: Hinc niſi idea ſit cognita, non poterit exercere ſuam cauſalitatem, & actu dirigere agens, ſed cognitio iſta, cùm ſit ſolùm actualis repręſentatio ideæ, ſe habet tantùm ut conditio ſine qua non; ſicut finis, licèt cauſet ſolùm per ſuam entitatem, & bonitatem, tamen niſi cognoſcatur, & intendatur, non poteſt cauſare, quæ cognitio eſt conditio ſine qua non; ut dicemus q. ſeq. Jo. de S. Thom. quæſt. 11. Phyſ. art. 3. & Manca 2. Phyſ. quæſt. 10. dub. 1. reſpondent Idæam non eſſe conceptum objectivum, nec formalem ſecundum ſe, & ut informat intellectum, ipſumque intelligentem reddit, ſed eſſe conceptum formalem, ut dicit habitudinem ad objectum, quod immaterializatum, & intellectum in actu reddit, & illuminat, quomodo conſtituitur in eſſe objecti imitabilis, & expreſſi. Verùm hæc reſponſio verborum ſuorum involucris vel noſtram circumſcribit ſententiam, vel magna parit confuſionem, quid enim eſt objectum immaterializatum, illuminatum, & ab intellectione expreſſum, & intellectum in actu, niſi conceptus ipſe objectivus; ab omnibus enim pro conceptu objectivo intelligitur objectum cognitum habens eſſe diminutum in intellectu, ideſt illud eſſe depuratum a conditionibus materialibus, unde & ipſe Jo. S. Th. explicans ſuam opinionem concludit, exemplar formaliter eſſe ipſum objectum imitabile in ipſo conceptu formali redditum immateriale, & intelligibile per modum expreſſionis. Si verò intelligit formalem conceptum, ut ordinem dicit ad objectum, jam redeunt omnia argumenta, quia ab artifice non inſpicitur, vel imitatur cognitio, neque ut informat intellectum, neque ut ordinem dicit ad objectum, ſed objectum ipſum cognitum, ut dicebamus.

147 Tertiò prob. poteſt ex paritate exemplaris externi, à quo ratio interni exemplaris videtur derivata, unde Juſtinus Martyr. in Oratione parænetica ad gentes, aſſerit, Platonem à Moyſe accepiſſe rationem ideæ, cum Dominus Exod. 25. dicit, *Inſpice, & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in mente monſtratum eſt*, ubi de externo exemplari eſt ſermo. In hoc igitur exemplari adeſt verbi gr. pictura, ad cujus ſimilitudinem pictor aliam imaginem depingit, eſt viſio in oculo, qua pictura illa cognoſcitur, & videtur, eſt viſio paſſiva, ſeu terminatio viſionis activæ in oculo exiſtentis, qua pictura denominatur viſa ab artifice; ratio exemplaris non conſiſtit in viſione activa, nam dicitur in auth. citat. *Inſpice*, quod ſignificat viſionem, à qua exemplar ponitur diſtinctum, cùm dicitur, *& fac ſecundùm exemplar*, neque artifex viſionem propriam contemplatur, ſed picturam, juxta quam ſuam regulat actionem; neque conſiſtit in viſione paſſiva, quia eſt ſimplex denominatio extrinſeca, & per conſequens nihil, ad cujus ſimilitudinem agens nihil poteſt efformare, ſed verè eſt pictura, quam contemplatur, juxta quam efficitur ideatum, ex cujus conſideratione magis, vel minus perfecta, magis, vel minus perfectum evadit opus; requiritur tamen, quod verè terminet viſionem, & viſio ſe habet ut conditio ſine qua non; ita pari paſſu incedendum eſt in exemplari interno, nec apparet ratio aliqua diſparitatis, cur externum debeat conſiſtere in re objecta, & ab oculis inſpecta, non in viſione, internum verò non in re çognita, ſed in cognitione.

Quartò tandem, quòd etiam idea conceptui formali poſſit adaptari aliquo modo, oſtendunt Vulpes, & Nolanus citat. ex Scot. 4. d. 1. q. 1. Q. dicente, quod de cognito dicitur objectivè, oportet in ipſa cognitione realiter invenire; & parum infra declarat, domum in intellectu artificis dici illud eſſe realiter habere, quod ipſa cognitio habet formaliter, hinc ſubdit, domum extra fieri à domo intra, quatenus ſcilicet, fit a cognitione domus in mente artificis, tamquam à principio formali, prout domus in mente, & univerſaliter res omnis cognita dicitur id eſſe participare, quod formaliter habet cognito, ergo cognitio, ſivè formalis conceptus, quatenus ad rem factibilem, ut ad ideam terminatur, rationem ideæ poſſet dici participare. Tum quia quamvis lapis Cęſarem repræſentans, vel ſpeculum, in quo alicujus effigies relucet, ſecundum eſſe formale proprium, non ſint exemplar, & figura Cæſaris, & effigiati, tamen ut continent illas figuras, poſſunt dici exemplar illorum, ergo à ſimili etſi conceptus formalis ſecundùm proprium eſſe non ſit idea, quia tamen eſt expreſſa ſpecies rei, imaginemque ejus continens poterit dici idea: hinc colligitur, Herreram non ſatis fundatè ex hoc loco Scoti inferre ſuam ſententiam, quam etiam tribuit Scoto, colligitur quoque quæſtionem hanc eſſe quaſi de nomine, magis tamen propriè Scotum locutum fuiſſe, quam fecerint Adverſarii, ſi vim nominis ideæ inſpiciamus.

Sed contra, inſurgunt Adverſarii, primò multis authoritatibus; nam D. Dion. cap. 5. de Divinis Nom. vocat ideas divinas prædeſtinationes, & æternas voluntates; D. Auguſt. cita. rationes æternas, incommutabiles, permanentes, & quod iſtarum viſione fit anima beatiſſima, quæ omnia nequeunt creaturis convenire, ſed potius intellectioni divinæ, & tract. 1. in Jo. ſuper illud. *Quod factum eſt, in ipſo vita erat*, ait, *quia quod factum eſt, in Deo habet rationem* (ideſt id eam) *quæ vita eſt*, idque exemplo arcæ in mente artificis explicat, dicens, *Quæ*, (ſcilicet arca) *in arte vita eſt, quia vivit anima artificis*, & D. Ambroſius 2. Hexameron. cap. 1. & 2. reprehendit Pilatonis ſententiam ponentem, Deum exemplaria rerum cognoſcere extra ſeipſum. Tum quia Ariſtot. 7. Met. 23. ait, *Faciens igitur, & unde convaleſcendi motus incipit, ſi ab arte, forma eſt in anima*, quod ſupra etiam dixerat, at eſſe formam in anima ſolùm conceptui formali convenit, qui verè illam informat, non conceptui objectivo, qui ſolùm per extrinſecam denominationem dicitur eſſe in anima.

148 Reſp. D. Dion. non debere intelligi formaliter, aliter idea ad divinam voluntatem ſpectaret, quod eſt falſum, ſed præſuppoſitivè, quia creaturę cognitę pręſupponſit in Deo actus intellectus, & vol un-

voluntatis; dicuntur etiam à D. Auguſt. æternæ, incommutabiles, &c. eò quia ſecundum illud eſse reale actuale, quod participare dicuntur in mente Dei, talia prædicata ipſis conveniunt, quatenus ſcilicet, ut notat Doctor in 4. diſtinct. 1. quæſt. 1. Q. & in 1. diſtinct. 36. G. creaturæ ab æterno cognitæ à Deo nullum eſse reale actuale proprium habent, ſed principiativè, aut terminativè, & realiter dicuntur habere eſse intellectionis divinæ, quia ab intellectione principiantur, ipſamque terminant, & quia intellectio divina eſt realiter vita creatrix, etiam ideæ vita creatrix Dei dicuntur, non formaliter, ſed ſecundùm eſſe intellectionis divinæ; Pertinent etiam ad viſionem beatam, non quidem ad beatitudinem, quę reſpicit objectum primarium, aliter D. Aug. contradiceret ſibi ipſi in 5. Confeſ. ſupra cit. ſed ad illam beatitudinem totalem poſſibilem beato, quæ poteſt haberi in creaturis, non in eis formaliter, ſed in objecto, çujus cognitio præſupponitur iſtis, & quaſi concomitanter in iſtis, in quibus aliqua beatitudo eſt, licèt non prima, ita Doctor 1. diſtinct. 35. K. D. Ambr. arguit Platonem, ponentem ideas abſtractas, & extra Deum, ſecundùm quod ipſi tribuit Ariſtot. immò ex hoc deducitur oppoſitum, quia ſi ſecundùm D. Ambr. Aug. & alios Patres, ideæ non debent eſſe extra Deum, ſed in Deo, erunt quidditates rerum cognitæ ab Intellectu divino. Ad Ariſtot. dicimus, ideam dici formam annimæ, non quia per phyſicam informationem illam informet, ſed quia eſt quoddam exemplar, & imago effectus producendi exiſtens objectivè in anima; quam artifex inſpiciendo incipit ſuam actionem extra, & motum.

Secundò Prob. idem ratione; tum quia idea habet determinare actionem artificis extra, dirigere, & regulare actionem artificis, ut in certum ſcopum tendat, nę caſu opus fiat, & repræſentare opus faciendum, hęc omnia conceptui formali conueniunt, non objectivo, nam determinat, quia ſicut agens naturale conſtituitur in actu primo ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale determinatur ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale determinatur ad agendum per formam intellectualem, quæ eſt intellectio; dirigit, & regulat, quia eſt quoddam lumen, quod præit, oſtendens viam, modum, & terminum actionis; conceptus objectivus non dirigit, ſed eſt ad quem dirigitur; repræſentat, quia eſt vera ſpecies objecti expreſſa, conceptus verò objectivus non repræſentat, ſed eſt res repræſentata. Tum 2. quia idea eſt principium cognitionis, quod non debet intelligi de principio effectivo, aliter ſpecies intelligibilis eſſet idea, neque de conceptu objectivo, qui eſt terminus intellectionis, non principium, ergo de principio formali, quod erit conceptus ipſe formalis. Tum 3. quia vel convenit rei cognitæ ratio ideæ ratione ejus eſſe, quod habet in mente, aut illius, quod extra habere poteſt, & ei non repugnat; non primum, quia illud non eſt niſi denominatio extrinſeca, & nihil; nec ſecundum, quia ſecundum iſtud eſſe reale dicitur potiùs ideatum, quam idea. Tum 4. quia ſaltem in Deo ſequeretur, ipſum perfici à creaturis, tam quoad cognitionem, quia ex D. Aug. q. 46. cit. nemo ſapiens eſſe poteſt abſque ideis, quàm quoad omnipotentiam, quia agens intellectuale indiget ideis ad operandum. Tandem idea eſt, ad cujus ſimilitudinem fit opus, ſed hic eſt conceptus formalis, probatur ex 7. Met. 23. & 30. ubi Ariſt. ait, domum fieri ex univoco ſcilicet ex ſimili, non ex omnino univoco, ut naturalia, ſed ex parte univoco, quia fit ex arte, ars autem eſt ſimilis ſolùm in repræſentando, eſtque conceptus formalis, non objectivus.

149 Reſpon. ad 1. ideam debere determinare, dirigere, regulare & repræſentare, non quidem tanquam rationem formalem cognoſcendi, ſed tanquam medium, & objectum cognitum, quia ad ideam requiritur, ut ab artifice aſpiciatur directè, ut probatum eſt quare conceptus objectivus eſt determinativus, & directivus, regulativus, & repræſentativus, non in ratione cognitionis, ſed in ratione objecti; præcipuè quia, quòd conceptus formalis habeat hæc omnia, provenit ab objecto, ad quod terminatur; cùm dicitur, conceptum objectivum eſſe terminum, ad quem agens dirigitur, hoc eſt verum de re ſecundùm eſſę reale, non prout habet eſſe cognitum, ut dicemus infra. Verum eſt tamen, quòd hęc munia ideę creatæ conveniunt, cujus cognitio eſt practica, divina verò idea ſolùm habet repręſentare, non dirigere, & regulare, ut habet Doctor in 1. d. 38. in calce, & hoc quia voluntas divina eſt prima regula factibilium ad extra, quorum cognitio in Deo non eſt practica, ſed ſpeculativa. Ad 2. falſum eſt, ideam eſſe principium cognitionis, niſi in eo ſenſu, quo objectum dicitur principium cognitionis, propriè tamen idea debet eſſe terminus cognitionis, quia concurrit, ut objectum cognitum, & ſi deberet eſſe principium cognitionis, jam non eſſet ipſa cognitio. Ad 3. dicimus, convenire rei ſecundùm eſſe reale non ut exiſtens à parte rei, ſed ut cognitum ab intellectu, non quòd ratio cogniti dicat rationem formalem, ſed conditionem ſine qua non, ut dicemus qu. ſeq. de Fine. Ad 4. reſp. Doctor in hac quæſt. negando, ſequi dependentiam in Deo, quia etiamſi creaturæ cognitæ non eſſent ideæ, adhuc Deus ex ſua perfectiſſima ſcientia cognoſceret creaturas, non tamen ab illis dependet, quia non ſunt objecta motiva, ſed terminativa; neque etiam dependet in operando, etiam ſi ponantur ideæ, quia non ſunt in Deo practicæ, ſed ſpeculativæ, ſolùm terminant, non movent, neque dirigunt. Ad 5. dicimus, probare ſolùm 2. partem noſtræ concluſ. ſcilicet poſſe conceptum formalem dici idem, quatenus eſt repræſentativa rei faciendæ; quòd colligitur ex ipſo contextu, nam inquit Ariſtot. text. 30. *Quodam modo omnia fiunt ex univoco, quemadmodum, quæ natura ſunt; aut ex parte univoca, ut domus ex domo; aut ab intellectu, ars enim forma eſt*: ubi patet, Philoſ. diſtinguere hæc duo, domum fieri ex domo, & fieri ab intellectu, ſeu ab arte, quia domus in ſua factione pendet à conceptu formali, & obiectivo; dicit autem, fieri ex domo, tanquam ex parte univoca, quia domus extra, & domus intra aliqualiter differunt, ut mox dicemus.

150 Tertiò, & eſt fundamentum Adverſariorum. Si idea eſt conceptus objectivus, vel eſt eadem res, quæ fit ad extra; vel alia diſtincta; non primum, quia idea eſt cauſa ideati, eſt id, ad cujus imitationem agens agit, dirigit actionem phyſicam agentis; eſtque principium rei, quæ extra fit ad inſtar ipſius, idem autem non poteſt eſſe cauſa ſui ipſius, nec eſſe id, ad cujus imitationem agens agat, etiamſi diverſum modum eſſendi habeat, ſcilicet eſse cognitum, implicat enim, quod idem fiat ad ſui imitationem, & ad inſtar ſui ipſius, nec poteſt eſſe principium directivum ſui ipſius; tum quia ſimilitudo attenditur ſecundùm unam formam communem his per indifferentiam, quæ ſimilia ſunt, quòd inter ſimilia arguit diſtinctionem realem; hinc videmus, artificem creatum nunquam præconcipere illud idem numero artefactum, cùm neſciat, quodnam illud in ſingulari futurum ſit cum determinatis circumſtantiis: neque 2. quia hoc locum non habet in Deo, qui eaſdem omninò res in ſingulari cognoſcit, & aliquando artifex creatum agit per cognitionem ejuſdem rei, quam intendit extra efficere, unde per accidens eſt, & propter agentis imperfectionem, quod alia res diſtincta præconcipiatur, ergo vel Deus non ageret per ideam, vel non neceſsario requiritur iſta diſtinctio, & per conſequens conceptus objectivus rei diſtinctæ non erit idea. quæ per ſe requiritur ad actionem agentis intellectualis. Tum quia idea non conſtituitur per eam cognitionem, per quam inſpicitur, tanquam id, ad cujus ſimilitudinem res fit, ſed præſupponitur conſtituta, juxta ilud *Inſpicie, & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt*, ergo res ex eo ſolùm, quod cognoſcitur, non erit exemplar, neque ante, ut nos etiam çoncedimus, ergo nullo modo erit idea.

151 Reſp. ex Vulpio cit. quod agens agendo intendit ſimilitudinem inter ideam, & ideatum, quæ eſt duplex ex Scot. 1. d. 3. q. 2. D. imitationis ſcilicet, & univocationis; prima reperitur inter diverſa, quæ ſolùm convenientiam in aliquo habent, non in natura, ut ſunt effigies, & effigiatum; ſecunda vero eſt inter eadem omninò quoad naturam, & eſſentiam, licèt poſſint differre in modo eſſendi, ſic creatura cognita à Deo eſt illamet à parte rei producta, differens ſolùm in modo eſſendi, quia à parte rei habet eſſe ſimpliciter, in intellectu eſſe ſecundum quid, ut docet Doctor 1. diſt. 36. D. & E. ſecunda ſimilitudo eſt perfectior quam prima, quia ſicut nulla major, & verior unitas reperitur, quam numeralis, & ejuſdem ad ſeipſum, ſic nulla major, & verior identitas, æqualitas, & ſimilitudo, quæ ſuper unitatem fundatur ex 5. Met. cap. de aliquid, quam ejuſdem ad ſeipſum, verior quidem, non quo ad veritatem relationis formaliter importatæ, quia ejuſdem ſeipſum non eſt relatio realis, ſed quo ad veritatem fundamenti, ut Scot. docet 1. d. 31. & quol. 6. Cùm ergo de ratione ideæ ſit, quod dicat ſimilitudinem cum effectu, ſequitur, eo perfectiorem eſſe ideam, quo perfectior erit ſimilitudo; ſicut videmus in artefactis, ubi quo aſſimilatio in ipſis cum exemplari externo, vel interno fuerit perfectior, eò perfectiorem rationem ideæ, & ideati habebunt; ergo ſi poſſet intercedere ſimilitudo univocationis inter illa, maxime tunc habebit rationem ideæ; quapropter idea ut ſic dicit rationem ſimilitudinis, contrahitur deinde ut in ſpecies per ſimilitudinem univocationis, tanquam per differentiam perfectiorem, & imitationis, tanquam per imperfectiorem, & conſequenter non eſt de ratione ideæ in communi, quod differat, vel eadem ſit cum ideato, ſed utrumque poteſt accidere, perfectior tamen erit, ſi non differt; hinc ideæ divinæ, quia non differunt, creatæ verò ſæpè differunt, illæ perfectiſſimæ dicuntur, iſtæ ſecundum participationem, & metaphoram vocantur ideæ.

152 Cùm igitur impugnatur identitas in argumento, dicimus; ideas divinas non eſse cauſas, quia non ſunt practicæ, ſed ſpeculativæ, creatæ verò dicuntur cauſæ, non reales, ſed potiùs morales, ut dicemus, quomodo idem ut habet eſse cognitum poteſt eſse ſui ipſius cauſa, ut habet eſse reale, ut patet de fine. Nec eſt de ratione ideæ, ut ſit id, ad cujus imitationem agens agat, ſed ad cujus ſimilitudinem, præſcindendo à ſimilitudine univocationis, vel imitationis, ut diximus: neque implicat, idem in eſse reali fieri ad ſui ſimilitudinem in eſse cognito, unde Seneca epiſt. 66. dicebat; *Exemplar eſt, ad quod reſpiciens artifex, id quod deſtinabat, efficit*: Idem tandem ut objectum cognitum poteſt dirigere in ſeipſum actionem ut in eſse reali, & poteſt principium ſui ipſius dici, ſicut dicitur cauſa. Cum 2. probatur idem, dicimus, tunc ſimilitudinem attendi penes formam communem per indifferentiam, quando ſimilitudo dicit veram relationem realem, & quod ad veritatem relationis formaliter importatæ, non de ſimilitudine vera tantum quoad veritatem fundamenti, ſicut eſt ſimilitudo numerica; & quamvis artifex creatum non poſſit omninò præconcipere eundem effectum (quod non eſt univerſaliter verum, nam ſaltem Angelus poſset hoc facere) non ſequitur, hoc eſse de ratione exemplaris in Communi.

Cùm vero impungnatur diverſitas, dicimus, quod quãvis non ſit de ratione ideę in communi, & de per accidens eſt, quod ſit diverſa proter imperfectionem agentis, non tamen ſequitur, quod cũ concurrit hoc exemplar diſtinctum, per ſe non concurrat, & ſuo modo non

non exerceat ſuam cauſalitatem erga effectum, præcipuè quia non eſt cauſalitas phyſica, ſed moralis, ſuo enim modo dirigit actionem agentis regulativè. Tandem ad conſ. principalem dicimus, aſſumptum eſſe, verum de exemplari externo, de quo loquitur Sacra Scriptura ibi, non de interno. Vel dicendum, ſicut dicimus in Log. de Ente rationis, quod fit cognitione quaſi practica, quo modo accipit eſſe fictum, & eſſe proprium ſimpliciter, deinde cognoſcitur, & contemplatur cognitione, quæ dicitur ſpeculativa, & primam ſupponit; ſic idea primò fit cognitione quaſi practica, qua producitur in eſſe objectivo, deinde cum actualiter exigit agens in opus, recogitatur cognitione ſpeculativa.

ARTICULUS II.

Reſolvitur quæſitum quoad cauſalitatem ideæ.

153 DUplex cauſalitas poſſe attribui cauſę exemplari reſpectu operis extra faciendi, ſcilicet moralis, ſeu intentionalis, & phyſica; loquendo de ipſa, ut ab aliis cauſis omninò contradiſtinguitur; non verò ut ad aliquam illarum reducitur.

Dicimus 1. ideam neque creatam, neque increatam nullam cauſalitatem phyſicam poſſe in effectum exercere; at ſi loquamur de cauſalitate morali, ſolùm idea creata illam exercet. Prima pars, quod nullo modo cauſa phyſicè influens dicatur, probari poteſt. Tum quia nihil poteſt phyſicè ſeipſum cauſare, ut dicetur diſput. ſequ. quæſt. 2. Tum quia effectus cognitus ut poſſibilis nullum eſſe reale proprium habet, ergo realem cauſalitatem propriam nequit exercere. Diximus, nullum eſſe reale proprium habet, quia ſi conſideratur, ut participat eſſe intellectionis, ſic poteſt dici phyſicè influere in actionem eo modo, quo cognitio practica, & ars principium ponitur actionis ad extra; & in hoc ſenſu intelligendus eſt Doctor; dum in 4. diſt. 1. quæſt. 1. Q. & R. videtur velle, quod idea ſit ratio producendi effectum ad extra, & principium formale elicitionis, ſumit enim ſibi ideam pro conceptu formali, ut notavimus articulo præcedenti.

Secunda pars, quod in agente creato exerceat moralem cauſalitatem, docetur à Doct. in 1. diſt. 2. quæſt. 7. X. nam idea in artifice creato ſpectat ad artem, ars verò eſt in ipſo notitia practica, cujus eſt dirigere, & regulare voluntatem in actionibus; unde hæc cauſalitas poteſt explicari per habitudinem, à qua agens intellectuale ad operandum dirigitur; ut ſcilicet, illud idem extra efficiat, quod mente præconceperat, & ad ejus ſimilitudinem quantum poteſt res extra producatur, fundat tamen iſtam habitudinem, quia intantum notitia dictativa dirigit, & regulat opus, inquantum exprimit ſimilitudinem illam, quam præſefert objectum in mente ad opus extra faciendum.

154 Tertiò tandem, quod in agente increato nullam habeat cauſalitatem, nec moralem, habetur à Scoto 1. diſt. 38. in fine, & ratio eſt, quia ideæ in Deo pertinent ad ſcientiam ſimplicis intelligentiæ antecedentem omnem actum voluntatis, & merè naturaliter repræſentant, quæ ſcientia eſt merè ſpeculativa, non enim eſt voluntatis divinæ directiva, nam divina voluntas, cum non ſubjaceat errori, eſt prima regula contingentium, ut fuſius docetur in Theologia. Nec refert, quod ideæ divinæ ad artem omnipotentis Dei dicantur ſpectare, & eſſe rationes æternæ, ſecundùm quas Deus omnia format ad extra; nam ut ait Doct. diſt. 38. citat. ars divina diminutè dicitur ars, quia non eſt habitus regulativus, ſed tantùm apprehenſivus rectitudinis agendorum poſt præfinitiones divinæ voluntatis, ſuntque rationes, ſecundum quas non regulativè, & dictativè formatur omne formabile ad extra, ſed ſpeculativè, ſcilicet oſtenſivè, & repreſentativè, eo quia nil volitum, quin præcognitum.

Dices, figura in cera à ſigillo impreſſa eſt phyſicè, ſi non in genere inſtrumentalis, & activæ cauſæ, ſaltem in genere cauſæ formalis, cauſata ab exemplari in ſigillo exiſtente, ut diximus quæſt. 5. ergo ſaltem hoc genus exemplaris cauſæ aliquam cauſalitatem phyſicam exercebit in effectum. Reſpond. ſigillum non eſſe cauſam idealem, ſed inſtrumentalem, quia cauſa idealis non debet immediatè, & proximè effectum attingere, ſed mediatè regulando artificem, nec eſt ad cujus ſimilitudinem per inſpectionem agens agit, quia, ſi ab alia cauſa naturali applicaretur, adhuc idem eveniret effectus, ut ex Durand. notat Averſa.

155 Dicimus 2. ideam, prout in ordine ad effectum conſideratur, non conſtituere genus cauſæ à quatuor diſtinctum, ſed ad cauſam efficientem reduci, licèt ſi ad ipſum agens intellectuale referatur, habeat aliquo modo rationem formalis cauſæ. Ita Scotus citatus, & 1. quod non dicat genus cauſæ diſtinctum, probatur, quia valdè acceptata eſt illa diviſio cauſæ in quatuor, nec ſunt multiplicanda ſine urgenti neceſſitate, quæ non adeſt in præſenti. Tum quia eſt quid complens cauſam agentem in eſſe cauſę, eſtque quid ſpectans ad virtutem, & rationem agendi illius, ut dicemus, ergo non eſt genus omninò diſtinctum, quia ratio cauſandi eſt ejuſdem generis cum eo, cujus eſt ratio.

Secundò, quod ad genus efficientis cauſæ reducatur, poteſt oſtendi, Tum inductione, quia non reducitur ad genus materialis cauſæ, quia cauſalitas hujus conſiſtit in habitudine ſubjecti, ex quo aliquid fit ratio exemplaris cauſæ in habitudine ejus, ad cujus ſimilitudinem aliquid efficitur; quod licèt quandam paſſivitatem dicat imitationis paſſivæ, non tamen eſt vera paſſiva habitudo, ſed tantùm grammaticaliter. Neque poteſt ad finalem reduci, quia finis eſt, cujus gratia agens agit, & propter ejus acquiſitionem movet agens, ut habet bonitatem, & conſequenter reſpicit potentiam appetitivam, non conſtituit agens in ratione agentis, nec agere dicitur, at idea non eſt, cujus gratia, ſed ad cujus ſimilitudinem agens agit, non propter acquiſitionem ideæ, quam actu habet, pertinet ad intellectum, ipſum regulando, non ad voluntatem, complet agens in ratione agentis, qua ratione etiam ad actionem dicitur ſpectare, unde qui perfectiorem habet ideam, perfectius agit, ut dicemus; tum quia in qualibet actione agens intendit aſſimilationem formæ, vel virtualem, ſi agens eſt æquivocum, vel formale, ſi eſt univocum, ergo ſi propter hujus aſſimilationem idea eſſet finis, quodlibet agens ageret per ideam, quod eſt falſum. Neque poteſt reduci ad cauſam formalem, quia cauſa formalis, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca cauſat per ſuimet exhibitionem, idea non ſe communicat effectui, niſi inquantum effectus ipſi aſſimilatur, quo ſenſu etiam forma ſubſtantialis agentis naturalis poſſet dici concurrere ad effectum productum in genere cauſæ formalis, quia illi aſſimilatur.

156 Remanet igitur, ut ad cauſam efficientem reducatur, & rationabiliter. Tum quia Ariſtot. 2. Phyſ. 33. ait, Policletum, ut ſtatuarium, eſſe per ſe cauſam ſtatuæ, ſtatuarius autem eſt per ſe cauſa per artem, quę non eſt principium efficiens ſtatuę niſi per ideam, quam continet, ergo aſſerens Ariſtot. ſtatuarium eſſe cauſam efficientem per ſe ſtatuæ, ſentit, exemplar artis, quo medio operatur, continere cauſalitatem efficientem. Tum quia 7. Met. 23. & 30. & 12. Met. 18. & 24. & 9. Met. 3. docet Ariſtot. agentia naturalia producere ſibi ſimilia per formam, artificialia verò per ideam, quæ eſt principium, quo agens agit; ex quibus authoritatibus Doct. diſt. 36. cit. deducit iſtam rationem; id, ſine quo efficiens non eſt cauſa completa, debet reduci ad efficiens, tanquam aliquid ejus, at cauſalitas hæc exemplaris eſt hujuſmodi, quia per Ariſt. cit. ſicut agens naturale completur in ratione principii præciſè per formam naturalem, qua proximè agit, ita agens intellectuale in ſuo ordine complementum agendi proximè per exemplar Sortitur, & ab ea recipit determinationem quandam ad talem effectum cauſandum ſaltem ſecundum ſpecificationem, ergo, &c. quare completa cauſalitas ideæ erit actio intellectualis agentis, ut menſurata, & in certum finem directa ab eo procedit.

Tandem, quod ſi in ordine ad agens conſideretur, poſſit dici formalis cauſa, probatur. Tum quia Ariſtot. 2. Phyſ. 28. & 8. Met. 2. enumerat ideam inter cauſas formales, aitque eſſe formam in anima, ſicut ars eſt forma animæ, ita 7. Met. cit. Tum quia forma naturalis reſpectu agentis naturalis eſt cauſa formalis, ergo idem de idea reſpectu agentis intellectualis, non quod ſit de eſſentia illius, ſed ut quid complens in ratione agentis: & hoc probant rationes Conimb. aſſerentium, ideas eſſe formales cauſas.

157 Sed contra objicitur 1. cum Platonicis, probando, ideam eſſe genus diſtinctum cauſæ. Tum quia per ideam ſatisfacimus interrogationi propter quid, cui per nullam aliam cauſam ſatiſfieri poteſt, ut ſi quæratur, cur ſtatua Petri eſt ſima, dicimus, quia idea Petri in mente artificis erat ſima. Tum 2. quia finis ideò eſt cauſa ab omnibus diſtincta, quia eſt id, cujus gratia agens operatur, ergo cum idea ſit id, ad cujus ſimilitudinem agens agit, debet eſſe diſtincta. Tum 3. quia cauſalitas finis etiam ad agens attinet, inquantum non agit niſi prius à fine moveatur, aut determinetur, & tamen eſt genus diſtinctum, ergo idem de idea dici poteſt.

Reſpond. diſſolvi quæſitum illud per ideam, non tanquam per cauſam diſtinctam ab efficiente, ſed tanquam per principium, quo agens determinatè quoad ſpecificationem effectus, & rationabiliter agit, quare cum non concurrat peculiari modo phyſicè in effectum, ſed ut quid ipſius efficientis, non poterit cauſam diſtinctam conſtituere. Ad 2. negamus paritatem, quia idea per ſuam intentionalem cauſalitatem habet determinare, & complere efficiens in ſua actione. Ad 3. dicimus, finem non ſe habere ad agens, tanquam quid proximè ipſum conſtituens aptum ad rationabiliter agendum, ſed potiùs ſupponit illud ita in re conſtitutum, & tamen ipſum movet per modum amati, & deſiderati ad agendum à propoſito, quod ſi efficiens operari nequeat ſine fine, hoc evenit, quia ad effectum producendum debent concurrere omnes cauſæ, unde nec ſine materia poteſt agere; at idea non ſupponit agens completè conſtitutum ſecundùm peculiarem ejus agendi modum, ſicut eſt agere per cognitionem præconcipiendo rem extra factibilem.

158 Secundò, quod reducatur ad finalem cauſam, probatur; Tum quia quæſtio illa, cur ſtatua Sortis ſit ſima, optimè ſolvitur per cauſam finalem, ſi dicamus; quia Sculptor voluit repręſentare Sortem. Tum 2. quia finis debet conjungi cum efficiente, ut hoc operetur propter finem, ſed in agente per intellectum non conjungitur niſi per ideam, ergo eſt neceſſaria idea ex parte finis, quia nec finis poteſt cauſare, niſi ſic uniatur. Tum 3. quia ſanitas, quæ eſt in mente Medici, movet Medicum ad medendum, & ut ad ejus ſimilitudinem inducat ſanitatem in infirmo; ergo finis, & idea coincidunt, quia ſicut finis eſt effectus producendus, etiam idea. Tum 4. quia res ſecundùm omnes, ut habet eſſe intentionale, cauſat finaliter, ergo idea, quæ eſt res in mente, reducitur ad finem. Tum 5. quia imago fieri poteſt, ut explicet ideam, ergo idea eſt, cujus gratia imago fit, quod eſt eſſe fi-

finem. Tandem quia aſſimilatio effectus eſt finis agentis, ſed aſſimilatio eſt idea, ergo, &c.

Reſp. 1. quod eadem quæſtio poteſt ſolvi per plures cauſas, ſicut plures cauſæ concurrunt, quare ut cognoſcamus, ſi ea, quæ ſolvunt quæſtiones, conſtituant diverſa genera, oportet videre, an habeant eundem modum cauſandi, & eodem modo diſſolvant quęſtionem, cùm igitur finis, & idea non habeant eundem modum cauſandi, non pertinent ad idem genus cauſæ. Ad 2. conjunctionem finis cum agente requiri ex parte agentis, quia non eſt determinatum, nec completum ad agendum, niſi per ideam uniatur fini intentionaliter, & quamvis finis nec etiam cauſet, niſi fiat iſta unio, attamen hoc eſt, quia niſi efficiens operetur, non poteſt cauſare, niſi autem efficiens ſit determinatum, non operatur. Ad 3. dicimus, eundem conceptum objectivum fundare rationem finis, & ideæ ſecundùm diverſas habitudines, eſt finis, ut habet eſſe amatum; & eſt id, cujus gratia agens agit, eſt idea, ut habet eſſe cognitum, & ad quod aſpiciens agens agit; ut autem appareat, ad quam cauſam reduci debeat idea, oportet videre modum cauſandi, & cujus cauſæ ſit aliquid; unde cum ſit aliquid cauſę efficientis in communi illam contrahens ad ſpeciem efficientis per intellectum, conſequenter ad ipſam pertinebit. Ad 4. res, ut habet eſſe intentionale amatum habet rationem finis, non ut habet eſſe præciſè cognitum, quamquam hoc ut conditio ſine qua non prȩrequiratur. Ad 5. in tali caſu finis non eſt idea, ſed imago, quæ ideam reprȩſentat, & eſt effectus efficientis. Vel ſequi ſolùm, quod materialiter finis, & idea coincidant, non formaliter. Ad 6. aſſimilationem effectus eſſe finem, & effectum agentis, at cauſalitas ideę eſt aſſimilatio paſſiva in conceptu objectivo, vel dicut ſupra, concludere tantùm coincidentiam materialem finis, & ideæ.

159 Tertiò, quod ad efficientem cauſam non reducatur, prob. Tum quia cauſalitas agentis non permanet cauſalitas ideæ utique, quia effectus, quandiù manet, ſemper eſt ſimilis. Tum 2. quia agens eſt cauſa exiſtentiæ effectus, idea verò cauſat conformitatem effectus. Tum 3. quia efficiens eſt principium unde motus, idea ad cujus ſimilitudinem agens agit, ergo diſtinctas habent cauſalitates, quia imitari non eſt cauſæ efficientis. Tum 4. quia finis cauſat etiam determinando agens ad amorem ſui, & tamen non reducitur ad efficiens, ergo idem de idea.

Reſp. ad 1. poſt actionem actualem agentis non manere cauſalitatem ideæ, quæ conſiſtit in determinando agens ad rationabiliter agendum, quod autem remanet ſimilitudo inter illa, ſi exemplar eſt externum, hæc non eſt cauſalitas, ſed potiùs ſimilitudo inſurgens propter qualitates in illis repertas, quia exemplar non cauſat, ut eſt à parte rei, ſed ut concipitur ab intellectu, & ut terminat actualem inſpectionem intellectus. Ad 2. idea ſimul cum agente eſt cauſa ſuo modo tam exiſtentię, quàm conformitatis effectus, quia intantum effectus recipit exiſtentiam, inquantum determinatur ab idea ad operandum. Ad 3. etſi idea non ſit principium unde motus, quia non eſt efficiens, eſt tamen aliquid illius, quod ſufficit. Ad 4. licèt finis cauſet determinando agens ad amorem ſui, tamen cum effectus prodit ab agente, intelligitur eſſe ſimul gratia bonitatis finis, & ut agens conſequatur finem, quare non reſpicit effectus finem, ut completivum agentis in eſſe agentis, ſed potiùs ut movens agens conſtitutum in eſſe agentis ad agendum; non ſic de idea, ut diximus ad primum principale.

QUÆSTIO VIII.

De Cauſa finali.

160 HIc finem non accipimus pro termino cujuſcunque rei, quo modo mors dicitur finis omnium, & punctum lineæ, ſed pro cauſa finali, quomodo ab Ariſt. 2. Phyſ. 19. & 31. definitur, quod ſit *id, cujus gratia aliquid fit*, ita ſanitas dicitur finis deambulationis, non quia ſit terminus illius, ſed quia propter eam fit.

Iſte finis multipliciter dividitur, & primum in finem cui, & finem cujus, ex 2. de Anim. 37. hic dicitur res illa, propter quam conſequendam aliquis operatur, ut cum ægrotus propter ſanitatem conſequendam ſumit medicamina; ille eſt, cui volumus rem, quæ finis cujus dicitur, ut eſt ægrotus, cui volumus ſanitatem; hinc volitio terminata ad finem cujus dicitur amor, aut velle concupiſcentiæ, quia eſt velle propter aliud, volitio finis cui dicitur velle, & amor amicitiæ, quia eſt amor alicujus propter ſe, ita Doctor 2. d. 6. q. 2. A.

Secundò dividitur in finem Quo, & in finem Qui, ſeu in formalem, & objectivum: finis Quo, & formalis eſt operatio, qua finem Qui conſequimur, ut viſio beatifica, qua conſequimur Deum, acquiſitio pecuniarum, &c. finis Qui, & objectivus eſt, quem prædicta operatione aſſequimur, ut Deus, pecuniæ, &c. hinc ortum duxit diviſio illa beatitudinis in formalem, & objectivam.

Tertiò in finem operantis, & operis, primus eſt, quem ſibi preſcribit agens, ut ſi quis ob vanam gloriam daret eleemoſynam; ſecundus eſt, ad quem ex natura ſua illa operatio ordinatur, ut finis eleemoſynæ ex propria natura eſt pauperis ſublevatio à miſeria, primus ſolet dici extrinſecus, ſecundus intrinſecùs.

Quartò dividitur in ultimum, ſeu remotum, & in non ultimum, ſeu proximum, qui etiam finis ſub fine ſolet appellari, & eſt ille, qui appetitur quidem propter ſe, ſed adhuc ad aliud ordinatur, ut actus eleemoſynæ factus propter ſublevationem pauperis, & ad impetrandam Dei miſericordiam; ultimus verò eſt, qui ita propter ſe appetitur, ut non ordinetur ampliùs ad aliud; & hic eſt duplex, vel eſt ſimpliciter ultimus, & eſt ille, ad quem omnia ordinantur, ut Deus benedictus, vel ſecundùm quid ultimus, & eſt ille, in quem ultimatè tendit agens, itaut ulterius actus non ordinetur ad aliud, quamvis ſit ex ſe ordinabilis, & dicitur ultimus in ſua ſerie, ſic remiſſio peccatorum eſt finis ultimus facientis eleemoſynam.

Quintò dividitur in finem generationis, & rei genitę; primus eſt, vel forma, quæ per generationem acquiritur, vel compoſitum; ſecundus eſt, ad quem res genita ordinatur, & eſt operatio, juxta illud Ariſtot. forma quælibet eſt propter ſuam operationem. Aliæ diviſiones etiam ſolent de fine aſſignari, ſed hæ ſunt principaliores: 1. ergo examinandæ ſunt iſtæ diviſiones.

ARTICULUS I.

An quilibet finis dicatur cauſa.

161 NOn eſt dubium de ſecunda diviſione finis in formalem, & objectivum, quia ratio finis, ut diximus, conſiſtit in hoc, quod agens propter ipſum operetur; clarum eſt autem, quod homo in hac vita operatur propter aſſecutionem viſionis, & propter Deũ viſum: hinc advertendum, hos duos fines non eſſe diſtinctos inter ſe, ut unus ſine altero poſſit movere, immò potiùs unum finem totalem integrant, quia viſio appetitur propter objectum, ad quod terminatur, & objectum, quia operatione cum ipſo conjungitur potentia; ita colligi poteſt ex Scoto 4. d. 49. quæſt. 1. ubi beatitudinem finem hominis ponit; eò quia ultimo fini terminatur, & qu. 1. Prol. Inſuper finis operantis verè dicitur finis, quia propter ipſum agens agit, unde ſolùm in agentibus per intellectum reperitur, finis verò operis dicitur finis, non quidem reſpectu agentis voluntarii, quod proprio arbitratu, relicto operis fine, in alium finem dirigit opus, tunc enim agens illud nullo modò, ut voluntarium eſt, agit propter operis finem, ſed dicitur finis, quatenus illa actio eſt ens naturale creatum, & natura propter finem dicitur agere, ut infra; idem poſſet dici de ultima finis diviſione. Solùm ergo eſt difficultas de prima, & quarta diviſione.

Nominales aſſerunt, finem cui eſſe propriè finalem cauſam, finem verò cujus ſolùm ſe habere ut inſtrumentum. At Vaſq. p. 2. diſp. 2. oppoſitum ſuſtinet, finem ſcilicet cujus eſſe propriè finem, idem tenet Salas ibidem ſect. 1. Similiter de quarta diviſione, nam idem Vaſq. 1. p. diſp. 82. c. 2. & p. 2. diſput. 4. negat, illam diviſionem bonam eſſe, eo quia putat, nullum finem intermedium dari, ſed omnem eſſe ultimum, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, & aliqualiter videtur favere Suar. diſput. 23. Met. ſect. 6. licet ſect. 2. clariùs oppoſitum doceat. Communis tamen opinio eſt, tam finem cujus, quam finem cui, & finem ultimum, & non ultimum eſſe propriè cauſam finalem; pro qua.

Dicimus 1. finem cujus, & finem cui eſſe propriè fines, ita tamen, ut ex utroque unus fiat, eo ferè modo, quo ex objecto materiali, & formali alicujus potentiæ fit unum objectum completum, & ex fine formali, & objectivo unus totalis finis integratur, ſic ex fine cujus, & fine cui unus totalis finis completur movens voluntatem ad operandum. Ita colligitur ex Scot. 2. d. 6. qu. 1. F. ubi habet, voluntatem ſimul velle id, quod vult, & cui vult; ex quo elicitur ratio, quia ſanitas v. g. intentum appetitur, quia eſt hominis perfectio, & homo intantum eſt finis cui, quia eſt per ſanitatem perfectibilis, quam non reſpicit ut medium, per quod ipſe homo acquiratur, ſed ut eſt perfectio, et bonitas ipſius, ergo ratio finis utrique convenit, non ſeparatè, ſed conjunctim; quare finis in communi non dividitur in eos, ut in duos fines completos: ſed quaſi incompletos: hinc dicebat Cajet. p. 1. q. 17. art. 5. non rectè dici, volo bonum propter amicum, quia denotaretur, bonum non eſſe finem, ſed medium, rectiùs dici, volo bonum amico, nam ſic explicatur totale objectum motivum voluntatis.

162 In oppoſitum dices, illud propriè habet rationem finis, in quo ſiſtit intentio agentis, talis eſt finis cui, nam ſanitatem nemo intendit, niſi propter hominem. Tum 2. quæſtion. quia finis propter ſe amatur, medium propter aliud, ille amore amicitiæ, hoc amore concupiſcentiæ, ſed finis cujus amatur amore concupiſcentiæ, finis cui amore amicitiæ. Tum 3. quia 2. Met. 8. habetur, finem eſſe id, quod non eſt alterius cauſa, ſed ejus cauſa cœtera. Tum 4. quia ita ſe habent finis cujus, et finis cui, ſicut inſtrumentum, et agens principale, quia ſicut appetibilitas finis cujus dependet à fine cui, ita actio inſtrumenti ab agente principali, ſed inſtrumentum propter hoc non dicitur propriè cauſa efficiens, ergo, etc.

Reſp. ad 1. ſolùm probare dependentiam, et partialitatem finis cujus cum fine cui, neque enim finis cui haberet rationem finis, niſi ad finem cujus ſe haberet ut perfectibilis, unde voluntas in utroque ſiſtitur, non in uno tantùm. Ad 2. diximus, finem poſſe amare propter aliud, quando illi comparatur, non ut medium inſerviens propter illius aſſecutionem, ſed ut perfectio illius, quo modo etiã amorem propter ſe dici poteſt terminare, quia amatur propter propriã perfectionem, non abſolutè, ſed ut bonam alteri; idcircò ut dicebamus non rectè dicitur, ſanitatem amari propter hominem, ſed amari ſanitatem homini. Ad 3. Ariſt. vel loquitur de fine ultimo, vel de quolibet fine reſpectu mediorum, non reſpectu alterius finis partialis, cujus eſt perfectio, quamvis hæc loquendi formula, unum propter aliud, non rectè inſerviat fini cui, et fini cujus. Ad 4. negatur paritas, quia inſtrumentũ non attingit activè, ut inſtrumentũ, effe-